

TA'LIM JARAYONIDA PEDAGOGDA INNOVATSION FIKLASHNING SHAKLLANISHIDA INTEGRATSIYANING AHAMIYATI

Narzillayeva Zarnigor Muxidinovna
Buxoro davlat universiteti mustaqil tadqiqotchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada zamonaviy ta'lim tizimida pedagogda innovatsion fikrlashning shakllanishi jarayonida integratsiyaning muhim o'rni ilmiy tahlil qilingan. Ta'lim jarayonida turli ilmiy fanlar, pedagogik yondashuvlar, texnologiyalar va xalqaro tajribalarning integratsiyasi pedagogning ijodiy va tanqidiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirishga qanday ta'sir ko'rsatishi, bu esa o'z navbatida o'quvchilarning ta'lim muvaffaqiyatini oshirishga olib kelishi ko'rsatib berilgan.

Kalit so'zlar: Pedagog, innovatsion fikrlash, ta'lim jarayoni, integratsiya, fikrlash kompetentligi, zamonaviy ta'lim, kreativlik, tanqidiy fikrlash, pedagogik texnologiyalar, xalqaro tajriba.

Annotatsiya: В данной статье проведено научное исследование роли интеграции в процессе формирования инновационного мышления педагога в современной системе образования. Показано, как интеграция различных научных дисциплин, педагогических подходов, технологий и международного опыта в образовательном процессе влияет на развитие творческого и критического мышления педагога, что, в свою очередь, ведет к повышению образовательного успеха учащихся.

Klyuchevye slova: педагог, инновационное мышление, образовательный процесс, интеграция, мыслительная компетентность, современное образование, креативность, критическое мышление, педагогические технологии, международный опыт.

Annotation: this article provides a scientific analysis of the important role of integration in the process of formation of innovative thinking in an educator in the modern educational system. It has been shown how the integration of various scientific disciplines, pedagogical approaches, technologies and international experiences in the educational process affects the development of an educator's ability to think creatively and critically, which in turn leads to an increase in educational success of students.

Keywords: educator, innovative thinking, educational process, integration, competency of thinking, modern education, creativity, critical thinking, pedagogical technologies, international experience.

Kirish. Bugungi kunda ta'lim tizimi doimiy o'zgarish va rivojlanish davrini boshdan kechirmoqda. Bu o'zgarishlarning markazida esa pedagog va uning kasbiy kompetentliklari turadi. Pedagogning zamonaviy talablarga javob bera olishi, o'quvchilarda ham innovatsion fikrlashni shakllantira olishi uchun uning o'zida ham innovatsion fikrlash qobiliyati yuqori darajada bo'lishi zarur. Innovatsion fikrlash – bu nafaqat yangi g'oyalar yaratish, balki muammolarni hal qilish, tanqidiy tahlil qilish va mavjud bilimlarni yangi sharoitlarga moslashtirish qobiliyatidir.

Pedagogda innovatsion fikrlashni shakllantirish jarayonini yanada samaraliroq qilishda turli ilm-fan sohalari, nazariyalar, metodlar va amaliyotlarni integratsiya qilish muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu maqolada ta'lim jarayonida pedagogda innovatsion fikrlashni rivojlantirishda integratsiyaning ahamiyati, uning turli ko'rinishlari va ta'sir mexanizmlari tahlil qilinadi.

Mavzuning dolzarbligi. XXI asr globallashtirish, axborot texnologiyalarining jadal rivojlanishi va jamiyatning tobora murakkablashuvi bilan tavsiflanadi. Bunday dinamik va o'zgaruvchan sharoitda ta'lim tizimidan qo'yilayotgan talablar ham sezilarli darajada o'zgargan. Ta'lim bugungi kunda nafaqat bilim berish, balki shaxsni kelajak talablariga tayyorlash, uning moslashuvchanligini, ijodkorligini va muammolarni hal qilish qobiliyatini rivojlantirishga qaratilgan bo'lishi zarur. Bu esa ta'lim jarayonida faol ishtirok etuvchi pedagogning roli va kasbiy kompetentliklariga yangicha yondashuvni taqozo etadi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Mavjud adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, pedagogda innovatsion fikrlashni shakllantirish bugungi kun ta'lim tizimining muhim talablaridan biridir. Bu jarayonni samarali amalga oshirishda **integratsiya** o'ziga xos va hal qiluvchi rol o'ynaydi. Integratsiya pedagogga turli ilm-fan sohalari, nazariyalar, metodlar, texnologiyalar va xalqaro tajribalarni o'zaro uyg'unlashtirish orqali dunyoqarashini kengaytirish, masalaga yaxlit va ijodiy yondashish, muammolarga yangicha yechimlar topish imkonini beradi.

Turli adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, integrativ yondashuv:

- pedagogning ijodiy va tanqidiy fikrlashini rag'batlantiradi.
- uning kasbiy kompetentliklarini kengaytiradi va chuqurlashtiradi.
- nazariya va amaliyot o'rtasidagi uzviy bog'liqlikni mustahkamlaydi.

- zamonaviy pedagogik texnologiyalar va raqamli vositalarni ta'lim jarayoniga samarali tatbiq etishga yordam beradi.
- milliy va xalqaro tajribalarni uyg'unlashtirish orqali pedagogga yangi g'oyalar va yechimlar topish imkonini beradi.

Shunday qilib, pedagogda innovatsion fikrlashni shakllantirishda integratsiyaning roli haqidagi ilmiy tadqiqotlar mazkur mavzuning naqadar dolzarb ekanligini va unda tadqiqot olib borishning zaruratini tasdiqlaydi. Ushbu tahlil asosida maqolada keltiriladigan xulosalar yanada asosli va ilmiy jihatdan mustahkam bo'ladi.

Mavzu mazmuni. Zamonaviy pedagogdan talab qilinayotgan eng muhim sifatlardan biri – innovatsion fikrlash qobiliyatidir. Pedagog innovatsion fikrlamasa, u talabalarda ham bu ko'nikmani shakllantira olmaydi. U talabalarni yangilikka intilishga, muammolarga ijodiy yondashishga, mavjud bilimlarni yangicha usullarda qo'llashga unday olmaydi. Bunday sharoitda pedagogning o'zini doimiy ravishda takomillashtirishi, yangi bilim va ko'nikmalar egallashi, kasbiy faoliyatida yangiliklar yaratishi muhim ahamiyat kasb etadi.

Pedagogda innovatsion fikrlashni shakllantirish jarayonini samaraliroq amalga oshirishning eng muhim yo'llaridan biri bu integratsiya hisoblanadi. Hozirgi kunda ta'lim tizimi ko'p qirrali bo'lib, u turli fanlar, ilmiy yondashuvlar, pedagogik texnologiyalar, nazariya va amaliyotni o'z ichiga oladi. Pedagog faqat o'zi o'tadigan predmet doirasida bilimga ega bo'lib qolmasligi, balki psixologiya, pedagogika, informatika, sotsiologiya, falsafa kabi fanlararo bog'liqlikni, turli metodlarning birgalikda qo'llanilishini, nazariya va amaliyotning uzviy aloqadorligini ham tushunishi darkor. Shu bilan birga, xalqaro tajribalarni o'rganish va milliy sharoitga moslashtirish ham pedagogning dunyoqarashini kengaytiradi va yangi yechimlar topishiga yordam beradi.

Shu bois, pedagogda innovatsion fikrlashni shakllantirishda integratsiyaning roli va ahamiyati mavzusining dolzarbligi quyidagi jihatlar bilan belgilanadi:

1. Zamonaviy dunyoning murakkab talablari: Pedagogdan faqat bilimdon bo'lish emas, balki o'zgaruvchan sharoitlarga tez moslashuvchan, ijodkor, muammolarni hal qila oladigan va o'quvchilarda ham shu kabi kompetensiyalarni shakllantira oladigan bo'lishi talab etiladi. Bu esa uning innovatsion fikrlashiga bog'liq.

2. Ta'lim tizimining transformatsiyasi: Ta'lim tizimi doimiy modernizatsiya jarayonida. Bu jarayonda pedagogning yangi metodlar, texnologiyalar va

yondashuvlarni o'zlashtirib, ularni amaliyotga tatbiq eta olishi, yangiliklar yaratishi muhim. Bunga integrativ yondashuv ko'maklashadi.

3. Fanlararo bog'liqlikning ortishi: Ilmiy bilimlarning o'zaro bog'liqligi tobora ortib bormoqda. Pedagog turli fanlar orasidagi aloqadorlikni tushunib, ularni o'quv jarayonida integratsiya qila olsa, o'quvchilarda ham yaxlit dunyoqarash shakllanadi.

4. Xalqaro standartlarga moslashish zarurati: Jahon ta'lim tizimidagi ilg'or yutuqlarni o'rganish va milliy tizimga tatbiq etish, o'qituvchilarning xalqaro tajribalarga tayanishi ularning innovatsion salohiyatini oshiradi.

5. Ijodkorlik va tanqidiy fikrlashni rivojlantirish: Integratsiya nafaqat bilim berish, balki pedagogning o'zida ham ijodiy va tanqidiy fikrlashni rag'batlantiradi, u yangi yondashuvlar izlashga undaydi.

Shu sababli, pedagogda innovatsion fikrlashni shakllantirishda integratsiyaning usullari, mexanizmlari va uning ta'sirchanligini ilmiy asosda o'rganish bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biridir. Bu tadqiqotlar pedagog kadrlar tayyorlash va ularning malakasini oshirish tizimini takomillashtirishga, natijada esa ta'lim sifatini oshirishga xizmat qiladi.

I. Pedagogda innovatsion fikrlashning mohiyati va ahamiyati

Innovatsion fikrlash – bu mavjud bilimlarni yangi g'oyalar, yechimlar va usullar yaratish uchun ijodiy tarzda qayta ishlash, muammolarga nostandart yondashish, yangiliklarga intilish va ularni amaliyotga tatbiq etish qobiliyatidir. Pedagog uchun bu tushuncha quyidagi sabablarga ko'ra alohida ahamiyatga ega:

- **Bo'lajak o'qituvchilarda innovatsion fikrlashni shakllantirish:** Pedagog o'zi innovatsion fikrlamasdan, shogirdlarida bu qobiliyatni shakllantira olmaydi. U o'quvchilarni savol berishga, yangi g'oyalar izlashga, muammolarni hal qilishga undashi lozim.

- **Zamonaviy metodlarni qo'llash:** Ta'lim jarayoni doimiy rivojlanadi. Pedagog yangi pedagogik texnologiyalar, metodlar va vositalarni o'rganib, ularni o'z faoliyatida qo'llay olishi uchun innovatsion fikrlashi kerak.

- **Muammolarni hal qilish:** Ta'lim jarayonida doimo turli qiyinchiliklar va muammolar yuzaga keladi. Innovatsion fikrlash pedagogga bu muammolarga ijodiy va samarali yechim topish imkonini beradi.

- **Kasbiy rivojlanish:** Innovatsion fikrlash pedagogning o'zini doimiy ravishda takomillashtirishiga, yangi bilimlar va ko'nikmalar orttirishiga yordam beradi, bu esa uning kasbiy faoliyatida yangiliklar yaratishiga zamin yaratadi.

II. Integratsiyaning innovatsion fikrlashni shakllantirishdagi roli

Integratsiya – bu turli elementlar, tizimlar, fanlar yoki g'oyalarning bir butunlikka birlashtirilishi jarayonidir. Pedagogda innovatsion fikrlashni rivojlantirishda integratsiyaning quyidagi turlari va ahamiyati mavjud:

1. Fanlararo integratsiya:

- **Mohiyati:** Pedagogik bilimlar, psixologiya, sotsiologiya, falsafa, informatika, tilshunoslik va o'zi o'tadigan tabiiy yoki ijtimoiy fanlar (masalan, fizika, adabiyot, tarix) orasidagi bog'liqlikni anglash.
- **Ahamiyati:** Masalan, fizika o'qituvchisining psixologiyadan bilimlari o'quvchilarning motivatsiyasini tushunishga, tilshunoslikdan bilimlari esa ma'lumotni samarali bayon etishga yordam beradi. Bu esa o'qituvchiga masalani turli burchaklardan ko'rish va yangi yondashuvlar topish imkonini beradi. Fanlararo aloqadorlikni tushunish o'quvchilarda ham dunyoni yaxlit ko'rish ko'nikmasini shakllantiradi.

2. Metodlar va Texnologiyalar integratsiyasi:

- **Mohiyati:** Klassik va zamonaviy pedagogik metodlarni (masalan, ma'ruza, amaliy mashg'ulot, loyihaviy ta'lim, munozara, case study, gamification va boshqalar) bir-biri bilan uyg'un holda qo'llash.
- **Ahamiyati:** Faqat bitta metodga tayanish o'quv jarayonini bir qolipga solib qo'yishi mumkin. Turli metodlarni integratsiya qilish esa har bir o'quvchining o'ziga xos ehtiyojlariga javob beradigan, ularning faolligini oshiradigan, turli kompetentliklarni (tanqidiy fikrlash, hamkorlik, kommunikatsiya) rivojlantiradigan ta'lim muhitini yaratadi. Pedagog turli metodlarni qo'llash orqali o'z ijodkorligini namoyon etadi.

3. Nazariya va amaliyot integratsiyasi:

- **Mohiyati:** Pedagogik nazariyalarni, ilmiy konsepsiyalarni o'rganish bilan birga, ularni real ta'lim jarayonida sinab ko'rish, tajriba orttirish.
- **Ahamiyati:** Nazariy bilimlar amaliyotda sinovdan o'tmasa, ular samarador bo'lmasligi mumkin. Pedagog o'rgangan nazariyalarni o'z darslarida qo'llash orqali ularning mohiyatini chuqurroq anglaydi, ularni takomillashtiradi va o'z faoliyatiga moslashtiradi. Bu esa uning muammolarni aniqlash va yechish bo'yicha amaliy tajribasini oshiradi.

4. Milliy va Xalqaro tajribalar integratsiyasi:

- **Mohiyati:** O'zbekistonning milliy ta'lim tizimi va qadriyatlari asosida dunyoning ilg'or mamlakatlarining (Finlandiya, Singapur, AQSH va boshqalar) ta'lim sohasidagi yutuqlarini, pedagogik yondashuvlarini o'rganish va o'z ish faoliyatiga tatbiq etish.

- **Ahamiyati:** Xalqaro tajribalar pedagogga dunyo miqyosida qanday yangiliklar bo'layotganini ko'rish, dunyo standartlariga mos keladigan metodlarni o'rganish imkonini beradi. Bu esa pedagogning dunyoqarashini kengaytiradi, uni yangi g'oyalar bilan boyitadi va o'ziga xos innovatsion yechimlar topishga undaydi.

5. Raqamli texnologiyalar integratsiyasi:

- **Mohiyati:** Ta'lim jarayonida kompyuter texnologiyalari, internet, multimedia, onlayn platformalar, sun'iy intellekt kabi raqamli vositalarni faol qo'llash.

- **Ahamiyati:** Raqamli texnologiyalar axborotni osonlashtiradi, ta'limni interfaol va qiziqarli qiladi, masofaviy ta'limni ta'minlaydi. Pedagog ushbu texnologiyalarni o'zlashtirib, ularni ta'lim maqsadlariga mos ravishda qo'llash orqali o'z innovatsion imkoniyatlarini kengaytiradi va o'quvchilarga zamonaviy dunyoga tayyorlaydi.

III. Integratsiyaning pedagog va o'quvchi uchun natijalari

Pedagogda innovatsion fikrlashning integratsiya orqali shakllanishi quyidagi ijobiy natijalarga olib keladi:

Bo'lajak o'qituvchi uchun:

- kasbiy kompetentliklarining oshishi.
- ijodiy va tanqidiy fikrlash qobiliyatining kuchayishi.
- muammolarni hal qilishda yangi yondashuvlar topish.
- o'z ish faoliyatini doimiy takomillashtirishga intilishi.
- kasbiy o'sish va rivojlanish uchun imkoniyatlarning kengayishi.
- pedagogik faoliyatdan qoniqish hosil qilish darajasining ortishi.

O'quvchi uchun:

- ta'limga bo'lgan qiziqishning ortishi.
- ijodiy va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarining rivojlanishi.
- muammolarni hal qilish va mustaqil ishlash qobiliyatining shakllanishi.
- zamonaviy dunyoga va kelajak kasblariga tayyor bo'lish.
- ta'lim muvaffaqiyatining oshishi.

Xulosa. Pedagogda innovatsion fikrlashni shakllantirish – bu zamonaviy ta'lim tizimining asosiy vazifalaridan biridir. Bu jarayonda turli ilm-fan sohalari, pedagogik yondashuvlar, metodlar, texnologiyalar va xalqaro tajribalarni integratsiya qilish muhim ahamiyat kasb etadi. Integratsiya pedagogga dunyoqarashini kengaytirish,

yangi g'oyalar topish, muammolarni ijodiy hal qilish va o'z kasbiy faoliyatini doimiy takomillashtirish imkonini beradi.

Innovatsion fikrlashga ega bo'lgan pedagog o'z shogirdlarida ham shu kabi qobiliyatlarni rivojlantira oladi, ularni kelajak talablariga mos, ijodkor va muammolarni hal qila oladigan barkamol shaxslar etib tarbiyalashga hissa qo'shadi. Shuning uchun ta'lim tizimini rivojlantirishda pedagoglarda innovatsion fikrlashni integratsiya yo'li bilan shakllantirishga alohida e'tibor qaratish lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 14-avgustdagi "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini yanada rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PQ-3906-sonli Qarori.
2. Sayidaxmedov N.S. Pedagogik texnologiya asoslari. – T.: O'qituvchi, 2003.
3. Qodirov A.A. Zamonaviy o'qitish metodlari va vositalari. – T.: TDPU, 2008.
4. Azizxo'jayeva N.N. Pedagogik texnologiya va menejment. – T.: TDPU, 2007.
5. Tursunboyev A.A. O'qituvchi ijodiy faoliyatini rivojlantirish yo'llari. – T.: TDPU, 2005.
6. Mirvaliyev M.A., Abdullayeva Sh.A. Pedagogik mahorat asoslari. – T.: Fan va texnologiya, 2010.
7. Yo'ldosheva G'. Yo., Ishanboyeva J. O'. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar. – T.: Yangi asr avlodi, 2008.
8. Ashurov O'.A. Ta'lim jarayonida axborot texnologiyalaridan foydalanish asoslari. – T.: TDPU, 2007.
9. Dewey, J. Democracy and Education. – New York: Free Press, 1916. (Demokratiya va ta'lim)